

De roof van de mosasaurus

Jammer voor Maastricht, maar van groot belang voor de wetenschap

In de omgeving van Maastricht wordt al eeuwenlang kalksteen gewonnen. Over de wording en samenstelling van deze bouwsteen schrijft de schout van St.-Pieter, Godefridus Augustinus Collette, rond 1720 het volgende:

‘Van wanneer dateert de berg. Er zijn veel bergen voorafgaand aan de “deluvie” geweest, maar ook vele zoals de Sint-Pietersberg, die pas geformeerd en bijeengedreven zijn tijdens de “deluvie” (diluvium betekent letterlijk zondvloed). Men vindt bij het breken van de mergelstenen allerhande zaken als oesters, halve en hele schildpadden en allerhande zeeschelpen, die versteend zijn: de schelpen tot steen, het inwendige ervan tot mergel. Men heeft zelfs het versteende gebeente van een heel mens gevonden, waarvan enkele stukken naar de prins-bisschop van Luik verstuurd zijn. Gebeenten van mensen en volledig gesloten oesters zijn zeldzaam, maar zeeschelpen, oesterschelpen, schildpadden en hoorntjes vindt men in grote hoeveelheden.’

Collette en zijn achttiende-eeuwse tijdgenoten schreven deze versterkingen toe aan een geweldige zondvloed. Alle diersoorten die de aarde bevolkten, ontstonden ongeveer gelijktijdig en van elke soort bleven er bij de zondvloed twee gespaard door een tijdelijke behuizing: de Ark van Noach. Alle levende dieren werden beschouwd als afstammelingen van de dieren uit de Ark. Collette zou het niet meer meemaken, maar dit als onaantastbaar beschouwde wereldbeeld zou aan het wankelen worden gebracht door een opmerkelijke vondst in het noordelijk gangenstelsel van de Sint-Pietersberg. Het was de gefossiliseerde kop van een tot dan onbekend zeedier, die daar rond

Dankzij de volledigheid van de mosasaurusschedel lukte het de Franse geleerde Cuvier begin negentiende eeuw om vast te stellen, dat het fossiel afkomstig was van een uitgestorven diersoort.

Foto M. Wijnen

De winhof van schout Collette lag vlakbij bij de grote ingang van het noordelijk gangenstelsel. Op vijfhonderd passen van deze ingang berginwaarts werd het mosasaurusfossiel gevonden.

1770 door blokkbrekers werd aangetroffen.

Een gerespecteerd legerchirurgijn en fossielenverzamelaar, Dr. Johann Leonard Hoffmann, zou betrokken zijn geweest bij de berging en mogelijk ook bij de conservering van het fossiel. Zeker is, dat de kop in het bezit kwam van een kanunnik van het St.-Servaaskapittel, Godding genaamd. Deze stelde de

bijzondere vondst tentoon in zijn buitenhuis gelegen aan de voet van de St.-Pietersberg. Een van zijn relaties, de natuuronderzoeker Petrus Camper, maakte een tekening van het fossiel en determineerde het als een onbekende walvissoort. Godding zelf was er van overtuigd, dat hij de versteende resten van een krokodil bezat. Dit baseerde hij op de mening van Hoffmann.

Toen de Franse troepen op 4 november 1794 Maastricht innamen, duurde het slechts vier dagen, voordat zij het in de stad verborgen fossiel vonden. Een maand later transporteerden ze het via Tongeren naar Parijs. De

kar werd voorzien van het opschrift: 'Offert au Gouvernement Français par le doyen de Godding de Maastricht' (aangeboden aan de Franse regering door deken Godding uit Maastricht). Waarschijnlijk probeerde volksvertegenwoordiger Freicine met deze tekst te verhullen dat het fossiel, tegen de wil van de kanunnik, als oorlogsbuit bij hem was weggehaald. Wel kreeg de stad een vergoeding voor de roof in de vorm van ertsen. Deze werden onder de hoede van Jan Pieter Minckelers geplaatst in het 'Naturaliën Kabinet', dat vlakbij de Dominicaankerk gevestigd was. Dominee Scharp, die hem daar in 1809 een bezoek bracht, concludeerde ech-

ter dat deze ertsen bespottelijk slecht van kwaliteit waren.

Begin 1795 arriveerde de kar met het 'animal de Maestricht' bij het Museum van Natuurlijke Historie te Parijs. Daar kwam het fossiel in handen van de beroemde onderzoeker George Cuvier, die prioriteit gaf aan de uitbreiding van de Parijse fossiellencollecties.

Rond 1800 kwam de zoon van Peter Camper tot de conclusie, dat het fossiel van een zeehagedis afkomstig moest zijn en niet van een krokodil. Geen enkele krokodillensoort beschikt immers over wisseltanden. Verder zijn die tanden anders van vorm en ook is het botoppervlak veel gladder dan de bobbelige krokodillenkaken. Cuvier was het met Adriaan Gilles Camper eens, veronderstelde dat het om een zeer grote zeevaraan ging en publiceerde zijn bevindingen in 1808. De naam 'Mosasaurus', hagedisachtige van de

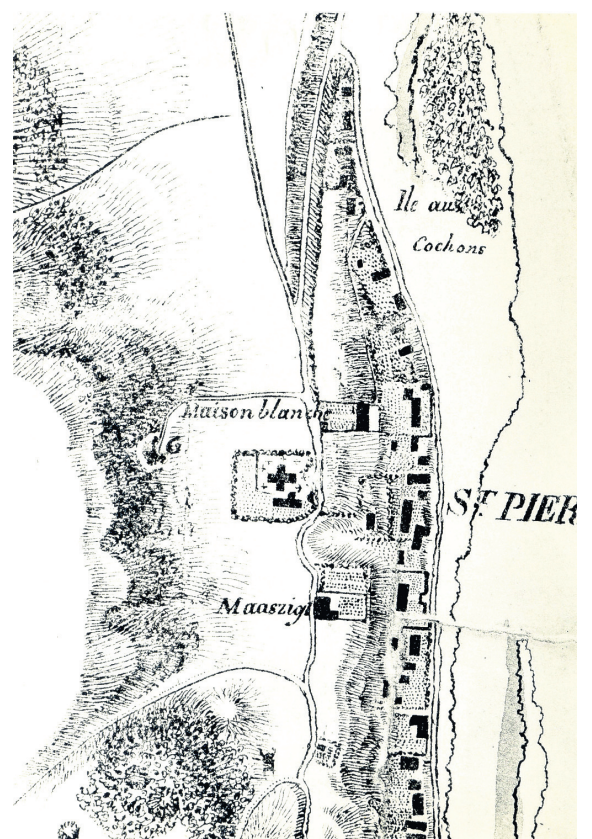
Maas, werd geïntroduceerd in 1822 en zeven jaar later ook de soortnaam 'hoffmanni' ter ere van de Maastrichtse chirurgijn en fossielenverzamelaar. Volgens Cuvier was de mosasauruskop afkomstig van een uitgestorven diersoort, die plaats had gemaakt voor andere dieren. Zijn collega Jean Baptiste de Lamarck daarentegen was van mening dat diersoorten niet konden uitsterven, maar dat zij binnen de soort veranderden. Dit waren de twee belangrijke ingrediënten voor de latere evolutieleer van Charles Darwin (1859): uitsterven en verandering van soorten. De verdienste van Darwin was dat hij, vijftig jaar na de publicatie van Cuvier over de Mosasaurus, met een werkbare verklaring kwam voor het ontstaan, het veranderen en het verdwijnen van soorten.

De waarde van de mosasauruskop lag in het begin vooral in zijn zeldzaamheid en volledigheid. De

'meerwaarde' ervan ontstond pas in Parijs, waar werd vastgesteld tot welke diersoort deze behoorde en dat die diersoort blijkbaar was uitgestorven. De conclusie was dus gewettigd, dat diersoorten konden uitsterven. Dit standpunt was in de toenmalige wetenschappelijke wereld volkomen nieuw en zou tot op de dag van vandaag niet meer veranderen.

Max Wijnen

Bronnen: Collette Handschrift over den St.-Pietersberg; Jan Scharp, Berigten van een speereisje in 1809; Peggy Rompen, 'Mosasaurus hoffmanni'. De lotgevallen van een type-exemplaar (doctoraalscriptie 1995); 'Darwin, Cuvier, et le Grand Animal de Maestricht', (brochure Natuurhistorisch Museum Maastricht, 2009).

Op deze plattegrond van ca. 1819 wordt het buitenhuis van kanunnik Godding aangeduid als 'Maaszig'. Dit was niet het huidige huis 'Maaszicht', maar lag wat dichterbij de kerk van Sint Pieter.

Archiefsprokkels

De vaste rubriek 'Archiefsprokkels' wordt verzorgd door medewerkers van het Historisch Centrum Limburg. Elke twee weken een

hele pagina met een nieuw verhaal, opgediept uit de archieven van Maastricht. Eerder verschenen sprokkels kunt u nog eens nalezen

op www.rhcl.nl. Historisch Centrum Limburg, Sint Pieterstraat 7, 6211 JM Maastricht, tel. 043 - 328 55 00, info@rhcl.nl

historisch
centrum
limburg